

Бацінко О.А., курсантка,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Вінниця, Україна
Науковий керівник: Безуса Ю.О., к.ю.н., доцент, майор поліції

НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ ДЕРЖАВИ

В тисячолітній історії суспільства змінилось безліч держав, які виникали і зникали в результаті війн і революцій, завоювань, поділів і об'єднань. В ході розвитку людських поглядів на природу історичного прогресу, місце і значення індивідууму в соціальних процесах з'явилися різні теорії і погляди, що обґрунтовують класифікації держави і їх критерії. В сучасній юридичній науці склалися два основних традиційних підходи до типології держави : формаційний і цивілізаційний. Проте недосконалість цивілізаційної концепції і критичне ставлення до формаційного підходу зумовили формування нових типологій.

З метою створення універсального підходу до типології держави ученими- юристами був запропонований інтегративний підхід. Його формування здійснюється з увагою на те, що положення формаційного підходу повинні бути базовими, структуровальними, а цивілізаційного – додатковими. Таким чином критерії інтегративного підходу відображають кілька елементів держави: економіку, державну владу та культуру. При цьому під культурою розуміється сукупність матеріальних і духовних чинників, які сформувалися в конкретному суспільстві в різних сферах під дією і об'єктивних, і суб'єктивних чинників, що наділені індивідуальними і самобутніми ознаками. Суспільно-економічна формація найбільш оптимально відображає типові ознаки економічного і владного характеру. Отже, основними типами інтегративного підходу є східний, рабовласницький, феодальний, капіталістичний та соціалістичний. Але, беручи до уваги той факт, що держави одного і того ж типу можуть сильно відрізнятися за своїм внутрішнім змістом, інтегративний підхід пропонує внутрішні особливості кожної держави розкривати за допомогою таких соціо-культурних критеріїв: 1) особливості права (джерела права, приналежність до тієї чи іншої правової системи); 2) релігія, духовна культура; 3) традиції управління; 4) геополітичне становище держави [1, с. 14].

Прикладом ще одного нетрадиційного підходу до типології держави є технократичний підхід (Герберт Спенсер, Уолтер Ростоу, Деніел Белл). Він заснований на пріоритеті рівня розвитку технологій, який визначає тип суспільства і держави. Прихильники цього підходу виділяють три рівні розвитку технологій: аграрний, промисловий (індустріальний) та

постіндустріальний (інформаційний). Аграрний тип технології побудований на позаекономічному примусі до праці, наприклад, на рабстві, кріпацтві. Цьому технологічному рівню відповідає деспотична держава. Індустріальний тип технології вимагає свободи та ініціативи особи. Йому відповідає ліберальна держава, що визнає свободу і юридичну рівність людей. Сучасним інформаційним технологіям, що залучають до виробництва і управління переважну більшість населення, відповідає демократична держава [2, с. 68].

Стосовно релігії та церкви розрізняють світські, клерикальні, теократичні та атеїстичні держави. Світська держава базується на принципі розподілу сфер впливу церкви та держави. Релігійні організації не мають права втручатися у державні справи, а держава, у свою чергу, гарантує свободу совісті і невтручання у внутрішні справи релігійних організацій. Інколи офіційний статус світської держави закріплюється конституційно. Саме до такого типу держави відноситься Україна. Клерикальна держава також передбачає свободу совісті своїх громадян, але при цьому має офіційну релігію та церкву. Церква не зливається повністю з державою, але має ряд юридичних повноважень, які традиційно відносяться до держави (реєстрація актів цивільного стану, контроль у галузі освіти, релігійна цензура засобів масової інформації). У теократичній державі державна влада належить церкві (іншому релігійному об'єднанню), релігійні тексти є основним джерелом права, а норми релігії мають пріоритет перед нормами права та іншими соціальними нормами. Глава держави виступає одночасно як релігійно-духовний лідер. Атеїстичні держави відрізняються гоніннями на релігію, церкву та її священнослужителів. Атеїзм (точніше, безбожність) є офіційною ідеологією, відступ від якої, принаймні, не рекомендується, а то й карається [5, с. 516].

Існують і інші нетрадиційні підходи до визначення типу держави. Наприклад, залежно від принципу побудови держави і ступеня участі в цьому процесі громадян розрізняють державу - установу або патерналістську (участь громадян у цьому процесі є мінімальною) та державу-корпорацію або партисипітарну (заснована на участі самостійних суверенних індивідів). Іншими підставами для типології є розподіл за принципом співвідношення між державою і правом (правова та етатистська держава); за принципами фінансування – бюрократичні та податкові держави тощо [2, с. 70].

Аналізуючи різноманіття усіх класифікацій держави, вчені-державознавці зазначають, що їх можна поділити на три групи: соціальні (стійкі), динамічні (що відносяться до перехідного стану держави) і формалізовані. Такий підхід обумовлюється статикою і динамікою, організацією та розвитком усіх соціальних явищ та процесів. Соціальні

класифікації базуються на характері того суспільства, в якому знаходиться держава. Їх основні елементи, як правило, співвідносяться з характеристиками держави: його функціями, цілями і завданнями державної діяльності. Як приклад можна навести такі типи: демократичний і антидемократичний, соціальний і антисоціальний, світський і релігійний, правовий і не правовий, а також формаційний і цивілізаційний підходи до типології держави. До динамічних класифікацій можна віднести ті розмежування, в яких розкривається розвиток державності на підставі певних критеріїв, таких як, наприклад, соціальна група (чи групи), що здійснює владу, система економічних відносин або відносин власності, взаємовідносини влади і громадянського суспільства тощо [4, с. 48]. Класифікацій, що будуються на формальних ознаках, через відсутність узагальнюючого критерію існує велика кількість. Але сьогодні деякі вчені виділяють наступні типи держави в рамках зазначеної класифікації: монархичний, полікратичний і сегментарний.

Для монархичного типу характерна високоцентралізована єдиновладна система управління - зосередження державної влади в одному центрі (монарх; правляча сім'я; військова рада після чергового перевороту, верхівка партійно-державної номенклатури на чолі з лідером). У таких державах є конституції, виборні представницькі органи, але всі ці елементи демократії фіктивні. Політична воля в такій державі здійснюється методами примусу, при цьому нерідко застосовуються відкриті форми насильства.

Монархичний тип держав має кілька різновидів: 1) теократичну державу (в країнах мусульманського фундаменталізму); 2) екстремістську державу (існували при фашизмі); 3) мілітаристську державу (в умовах військових переворотів); 4) монархичну державу (в країнах тоталітарного соціалізму).

Полікратичний тип характерний для багатьох розвинених демократичних держав. Його відмітними ознаками є: поділ влади, розмежування повноважень з управління державою (як по горизонталі, так і по вертикалі), закріплення і забезпечення реальної автономії державно-територіальних утворень. Реалізація влади здійснюється виключно на демократичних засадах і демократичними способами і методами.

Сегментарний тип займає проміжне положення між двома описаними вище типами, так як держави цього типу поєднують деякі демократичні, авторитарні й тоталітарні ознаки. У законодавстві таких держав відображені принципи демократії, проте в реальності вони не діють. Це зумовлено тим, що більшість правових норм носить фіктивний характер і не реалізується в життя в повному обсязі. Наприклад, в таких державах конституційно визнається поділ влади, але воно не діє ефективно через

фактичну відсутність реальної системи стримувань і противаг. Залежно від ряду обставин реалізація може здійснюватися як демократичними, так і авторитарними методами.

Отже, через різноманітність наукових підходів до типології держави єдності поглядів на це явище не було і немає, адже неможливо виділити єдину правильну класифікацію, здатну враховувати всі особливості всіх держав і при цьому чітко відносити їх до певного типу [3, с. 196-197].

Література

1. Герилів Д.Ю. Загальна характеристика інтегративного підходу до типології держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Том 1. С. 12-15.

2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: елементарний курс. Вид. 2-ге. Харків: ТОВ «Одісей», 2008. 432 с.

3. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

4. Венцель В., Купрійчук В. Типологія держав у контексті реалізації державою соціальної функції. *Аспекти публічного управління*. Том 8. № 4. Київ, 2020. С. 44-54.

5. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 609 с.

УДК 340:94(477)(043.2)

Білан В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Головка С.Г., к.і.н., доцент

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Україна – це держава зі славним, величним, водночас трагічним минулим і складним сьогоденням. Жахливі події минулого залишили кривавий слід на полотні незалежної та вільної України. Советський політичний режим планував щоб такої нації, як українці, взагалі не існувало, тому боролися з цим завжди виключно жорстокими методами: знищували українську націю, піддавали тортурам мирне населення, подавляли мирні протести, забороняли вживати рідну українську мову. Але патріотизм, незламність духу та жага свободи ніколи не полишали української нації.

Незалежність не є випадковістю, як упродовж багатьох років стверджує російська пропаганда, це результат зусиль представників